

Fra barnets tarv til ligestilling

– en queerteoretisk undersøgelse
af Folketingets forhandlinger
om kunstig befrugtning

AF MICHAEL NEBELING PETERSEN

I 1996 vedtog Folketinget en lov, som forbød lesbiske og enlige kvinder adgang til lægeassisteret kunstig befrugtning. Kun ti år senere, i 2006, afskaffede Folketinget forbuddet. Hvordan og med hvilke konsekvenser kunne dette diskriminerende forbud indføres og afskaffes inden for en så kort tidsperiode?

I 1996 var der en øget opmærksomhed og interesse i den offentlige debat og blandt politikerne for at regulere området for kunstig befrugtning, da den medicinske og tekniske udvikling havde åbnet for en række spørgsmål, som ikke tidligere var relevante. Indtil sommeren 1997 var der ikke nogen lovgivning på området, men derimod en række vejledninger og bekendtgørelser, som gjorde området uigennemsigtigt og kompliceret.

I folketingssamlingen 1995-96 fremsatte daværende sundhedsminister Yvonne Herløv Andersen et lovforslag under titlen: "Forslag til lov om kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning m.v." (L200, 1995-96). Lovforslaget, der skulle ensrette og synliggøre praksissen på området, resulterede i en voldsom debat under 1. behandlingen. Lovforslaget blev derfor udskudt til næste folketingssamling, hvor det blev fremstillet uændret (L5, 1996-97). Forhandlingerne omkring L5 mandede ud i

kaotisk debat med 28 ændringsforslag til 2. behandlingen og 13 ændringsforslag til 3. behandlingen.

Forhandlingerne var ikke præget af diskussionen om lesbiske og enliges adgang til kunstig befrugtning, og der blev heller ikke lagt op til nogen form for reguleringer i det fremsatte lovforslag. Reguleringerne kom i de mange ændringsforslag, og kravet om heteroseksuel levevis som forudsætning for adgang til kunstig befrugtning blev til §3 i loven, som lød: "Kunstig befrugtning må kun tilbydes kvinder, som er gift, eller som lever sammen med en mand i et ægteskabs-lignende forhold" (§3, Lov 460 af 10/06/1997).

Det syntes ikke at vække den store forundring eller modstand, at man i flere forskellige ændringsforslag krævede, at den assisterede kvinde skulle være i et fast forhold med en mand. Dette var også almindelig praksis før lovgivningen (Barr 2004: 9). Kravet om heteroseksuel levevis var derimod omdrejningspunktet for forhandlingerne i 2006, hvor daværende sundhedsminister Lars Løkke Rasmussen fremstillede lovforslag L151 (2005-06). Dette lovforslag indeholdt ikke nogen ændringer i forhold til §3. Det gjorde et ændringsforslag fra en samlet opposition derimod, og dette ændringsforslag blev stemt igennem med et mindretal fra Venstre. De borgerlige partier havde nemlig ikke partidisciplin på området.

Forhandlingerne i 1996 er blevet behandlet af flere forskere (Bryld & Lykke 2000, 2002, 2006, Barr 2004 og Stormhøj 2006). Det primære fokus for undersøgelserne har været konstruktionen af et forbud (§3) og de diskurser, som argumenterede imod adgang til kunstig befrugtning for lesbiske og enlige kvinder. Jeg vil i stedet primært se på de diskurser, som ikke ønskede at indføre et forbud, og som arbejdede for at afskaffe forbuddet efter 1996. Jeg vil bruge de tidligere undersøgelser som basis for min undersøgelse af 2006-forhandlingerne.

For nok kan afskaffelsen af §3, der var den paragraf som indeholdt forbuddet, ses som en homoaktivistisk sejr. Men hvad ændredes i Folketingets forståelse af slægtskab, seksualitet og familie fra 1996 til 2006, som muliggjorde denne forandring? Ved at sammenstille den måde, disse begreber repræsenteres i 1996 og i 2006 i Folketinget, kan prisen for ligestilling synliggøres. Det er således prodiskursernes transformationer og nye meningskonstitutioner, som er fokus for min undersøgelse. Og herunder hvordan objektet for lovgivningen, den lesbiske figur, forandres i processen.

Først vil jeg kort redegøre for min metode (selve begrebsafklaringen vil blive uddybet i noterne). Dernæst vil jeg redegøre for positionerne og diskurserne i 1996-forhandlingerne. Derefter vil jeg undersøge, hvordan magtforholdet mellem de forskellige diskurser ændres i 2006, og hvordan diskurserne forandrer sig. Til sidst vil jeg komme ind på konsekvenserne af disse forandringer.

METODISK AFSÆT

I denne undersøgelse benytter jeg mig metodisk af Laclau og Mouffes diskursteori (1985). Dermed er mit fokus en sproglig tilgang til det behandlede materiale. Den sproglige tilgang har selvsagt sine begrænsninger, da den er nødsaget til at kikke eksplicit på det sprog, som er til stede i et udvalgt materiale, og dermed frasorteres andre kontekster, som kunne være interessante at inddrage.

Min interesse er, hvordan disse menings-sammenhænge kan lade sig gøre og med hvilke konsekvenser, og jeg beskæftiger mig derfor med en mere abstrakt diskursteori, som ikke levner plads til et mikroniveau. Derimod vinder jeg plads til en mere overordnet diskursanalyse, hvor jeg kan identificere de overordnede sproglige forskydninger og transformationer. Dvs., at jeg lægger mere vægt på diskursernes indhold end deres form.¹

Fokusset på folketingsforhandlinger indeholder en række valg og fravalg. Først og fremmest fravælges den bredere diskursive kontekst: Diskurser om familie, køn og seksualitet konstrueres selvfølgelig ikke alene i folketingsforhandlingerne men gennem komplekse forhandlinger og forbindelser mellem diskurser og sociale rum. Jeg har valgt ét rum ud, Folketinget. Dette skal ikke ses som et udtryk for, at Folketingets diskurser er mere vigtige end alle andre diskurser i nationale og globale sociale rum.

Folketingets debatter eksponeres og vurderes dog på et niveau, som andre meningsforhandlinger ikke gør, hvilket gør dem magtfulde og interessante i sig selv. Forcen ved dette lille udsnit af den diskursive produktion og forhandling er, at jeg inden for et relativt lille tekstmateriale kan se, hvordan diskurserne produceres, forhandles og transformeres. Min undersøgelse skal ses som et indlæg i en bred forhandling om at betydningsstillægge nogle historiske begivenheder. Dette er mit bud på, hvordan en gruppe menneskers samlivsform kan gøres illegal i 1996 og legaliseres i 2006; hvordan denne forandring er mulig, og hvilke konsekvenser disse bevægelser har på et abstrakt diskursivt niveau i et lille udsnit af den diskursive virkelighed.

PRO-POSITIONEN I 1996

I både 1996 og 2006 er der overordnet set tale om to positioner: En modstanderposition og en pro-position. Prodiskurserne består af tre hoveddiskurser, som kan inddeles i en ansvarlighedsdiskurs, en rettighedsdiskurs og en liberalistisk diskurs (Stormhøj 2006: 135).

Ansvarlighedsdiskursens primære fortaler er Margrete Auken (SF), og selv om det er svært at få øje på, så støtter ansvarlighedsdiskursen lesbiske og enlige kvinders mulighed for lægeassisteret kunstig befrugtning, selvom argumentation både er heteronormativ og misogyn. Ansvarlighedsdiskursen støtter lesbiske og enliges adgang under

forudsætning af en kendt biologisk far. F.eks. ville et lesbisk par og en bøsse kunne tilbydes kunstig befrugtning. Diskursen artikuleres med knudepunktet² *barnets tarv* og ækvivaleres³ med den ansvarlige lesbiske, der forstår vigtigheden af den symbolske heteroseksuelle orden, som ikke nødvendigvis er naturlig, modsat modstanderdiskursens artikulationer.⁴ Derfor er diskursen eksplicit *heteronormativ*.⁵ Auken siger f.eks.:

Naturen siger, at mandens rolle i forhold til barnet er at avle, og så er det lige meget med ham. Med kvinden er det anderledes. Der er meget, meget vigtigt ifølge naturen, at barnet har en mor. Det er et sted, hvor vi i SF er ganske uenige med naturen. Vi synes, at en far er vigtig (L5, 2. beh., 1996: 6353).

For ansvarlighedsdiskursen er naturen ikke argumentation i sig selv, det er et normativt valg, hvem der kan og bør være forældre.

Rettighedsdiskursens primære fortalere er Bruno Jerup (EL) og Anne Bastrup (SF). Denne diskurs artikuleres ud fra knudepunktet *lighed*. Rettighedsdiskursen ækvivalerer mangfoldighed med barnets tarv. Anne Bastrup siger f.eks.: “derved [ved indførelse af §3] forhindrer man en mangfoldighed, som også kan tjene det barns tarv som måtte blive født” (L5, 3. beh., 1996: 7807).

Elementerne i rettighedsdiskursen forankres til knudepunktet *lighed*, som skal forstås i en moralsk forstand: Det er statens opgave at tilbyde alle par og familier adgang til lægeassisteret kunstig befrugtning for at sikre mangfoldighed og lighed.

Den tredje diskurs i pro-positionen er den liberalistiske diskurs, som ligesom rettighedsdiskursen er eksplicit imod indførelsen af forbuddet, og som forsøger at ækvivalere det med statens formynderi og krænkelse af, hvad Jerup kalder “*menneskers egen fri vilje*” (L5, 2. beh., 1996: 6356). Men den liberalistiske diskurs ækvivalerer ikke mangfoldighed og ligestilling med lesbiske og enlige kvinders adgang til kunstig be-

frugtning. Diskursen modstiller derimod den frie vilje mod statslig indblanding. Jan Køpke Christensen fra FRP siger f.eks.: “Jeg mener, at vi som folketingspolitikere overhovedet ikke skal blande os i, hvem der ønsker kunstig befrugtning og dermed graviditet” (L5, 2. beh., 1996: 6367). Diskursen artikulerer ikke ligestilling eller barnets tarv, men konstrueres derimod omkring knudepunktet *den individuelle autonomi* (Stormhøj 2006: 136).

MODSTANDERDISKURSEN I 1996

Modstanderdiskursen er konstrueret ud fra knudepunktet *barnets tarv*, og det lykkedes i følge Stormhøj modstanderdiskursen at “etablere et om end kun skrøbeligt hegemoni” (2006: 138). Ifølge Barr vinder modstanderdiskursen, da prodiskursen accepterer modstanderdiskursens konstruktion, barnets tarv, “uden at problematisere de hetero-normative forudsætninger, som indskrives i dette begreb” (2004: 88).

Barr identificerer kun én modstanderdiskurs, den homofobiske. De heteronormative forudsætninger, Barr refererer til, er etableringen af en hierarkisering af heteroseksualitet over homoseksualitet i barnets tarv-diskursen, der ækvivalerer barnets tarv med det at have en far. Denne konstruktion er i følge Stormhøj mulig fordi

‘Kunstig befrugtning’ artikuleres som en erstatning for samleje, der repræsenteres som ‘den naturlige frugt af kærlighed’ alternativt som ‘den naturlige’ eller den ‘normale’ måde at få børn på (1996: 139).

Heraf kan man udlede, at det er unaturligt for lesbiske at få børn. At det er barnets tarv at vokse op i en heteroseksuel familie understøttes endvidere med henvisning til Det Danske Center for Menneskerettigheder, da der står i FNs børnekonvention, at et barn har ret til en mor og en far. F.eks. understøtter Tove L. Larsen (S) sin modstand med menneskerettighederne i følgen-

de citat og slipper dermed for at argumentere yderligere:

Jeg mener også, at der skal været et krav om samliv mellem mænd og kvinder, da det må antages at være barnets tarv at have både en mor og en far – en udtalelse, der kommer fra Centeret for Menneskerettigheder (L5, 2.beh., 1996: 6351)

Modstanderdiskursen understøttes endvidere med talrige henvisninger til populærvidenskabelige forståelser af ødipuskomplekset. Det formodes at være i barnets interesse at vokse op med en biologisk mand og en biologisk kvinde som rollemodeller, fordi det ellers ikke ville kunne udvikle sig til et helt menneske. Denne forståelse af barnets udvikling abonnerer på Freuds ødipuskompleks, hvor barnet udvikler homoseksualitet eller det, der er værre, hvis det ikke gennemgår en køns- og seksualitetsdisciplinering i den ødipale fase. Hans Peter Baadsgaard (S) siger f.eks.:

[N]år vi herindefra skal lave regler for en virksomhed, skal vi nærme os det naturlige så langt som muligt. Det er nu en del af vores familieliv, det er en del af vores menneskesyn, det er en del af barnets hele opvækst, at barnet har en mor og en far (L5, 2. beh., 1996: 6376).

Denne artikulation fra modstanderdiskursen ækvivalerer elementerne natur og barnets *hele* opvækst med heteroseksualitet. Heteroseksualitet er altså både universelt og nødvendigt, men samtidig fremstilles heteroseksualitet som en del af vores menneskesyn, altså en kontingent og performativ form.

KAMPEN OM HEGEMONI

Antagonismer opstår, når forskellige diskurser støder sammen. Hoved-antagonismen i folketingsforhandlingerne er kampen om at betydningsudfylde den helt tomme beteg-

ner⁶ barnets tarv. I denne kamp organiseres diskurserne frontalt. Rettighedsdiskursen over for modstanderdiskursen og ansvarlighedsdiskursen. Den liberalistiske diskurs anerkender ikke barnets tarv som præmis og ekskluderes derfor fra debatten med angreb fra alle andre diskurspositioner i Folketinget. Barnets tarv har så stor symbolsk værdi, at hvis man ikke accepterer den som præmis, kan man ikke deltage i debatten.

Modstanderdiskursen er ikke hegemonisk i diskursteoretisk forstand. Jeg bruger derfor Stormshøjs modificering af hegemoni med adjektivet 'skrøbelig', da det understreger, at hegemonien ikke er total, men har hegemoniske kendetegn. En hegemonisk diskurs er ofte skrøbelig i denne forstand, da den, for at opretholde sin hegemoniske position, inkluderer elementer fra sit diskursive ydre (Halperin 1995: 34, Phillips og Jørgensen 2002: 133, Stormhøj 2006: 131). Denne inkonsistens og tvetydighed bliver dermed den hegemoniske diskurs' styrke i stedet for dens undergravning. I forhandlingerne i 1996 er det paradokset mellem natur og unatur, som på én gang bliver diskursens svageste led og største styrke.

Modstanderdiskursen ækvivalerer som nævnt elementerne heteroseksualitet, barnets hele opvækst og naturlighed. Lesbiske kan ikke leve op til dette krav, og Winther fra Venstre siger: "to lesbiske kvinder har ikke nogen som helst naturlig mulighed for at få børn" (L5, 3. beh., 1996: 7809). Naturlighed er altså forbeholdt heteroseksuelle, som med sundhedsministerens ord kan "få brug for at hjælpe naturen lidt på vej" (L5, 2. beh., 1996: 6377).

Dette paradoks, at den naturlige heteroseksualitet ikke er naturlig nok, understreges af ansvarlighedsdiskursen, hvor lesbiske kan imitere en symbolsk heteroseksuel form og oprette 'naturligt' heteroseksuelt konstituerede homoseksuelle familier. Modstanderdiskursen er tvetydigt og inkonsistent konstrueret, hvilket ses i Baadsgaards arti-

kulation, citeret ovenfor, da han i én og samme artikulation ækvivalerer heteroseksualitet med både natur og norm. Modstanderdiskursen inkluderer hermed sit diskursive ydre, nemlig at heteroseksualitet er en norm. Naturen accepteres som forudsætning for befrugtning, en naturlighed som lesbiske ikke kan levere.

Men kunstig befrugtning er jo i sig selv bevis for en unaturalighed; en unaturalighed, som man kompenserer for ved at installere den i naturlige heteroseksuelle familier. Dermed naturaliseres børnene samtidig med, at de er argumentet for det heteroseksuelle patent på natur. Rettighedsdiskursen taber kampen om hegemoni, da den accepterer barnets tarv som knudepunkt. Barnets tarv er nemlig konstrueret ud fra heteronormative logikker: Den naturlige heteroseksualitet, ødipuskomplekset og de heteronormative ønsker om en far.

MODSTANDERDISKURSEN I 2006

Nu springer vi ti år frem og kommer til det egentlige fokus ved min undersøgelse: Afskaffelsen af §3. Modstanderdiskursen var mere trængt, end den var i 1996, da det allerede inden forhandlingerne i Folketinget var kendt, at et flertal for afskaffelsen af forbuddet var muligt med et mindretal fra Venstre. Modstanderdiskursen i 2006 var helt i tråd med modstanderdiskursen fra 1996. Birthe Skaarup (DF) siger:

Vi mener, at vi stadigvæk har den frihed til at kunne mene, at det er en familiemæssig sammenhæng der er fokus på for os, når vi snakker om at et barn skal vokse op i et forhold, hvor der er en far og en mor. Det er efterhånden noget, vi har holdt ved i rigtig mange år, og den opfattelse har vi stadig væk (L151, 1. beh., 2006: 37).

I denne artikulation forbindes en familiemæssig sammenhæng med en far og en mor. Men presset på modstanderdiskursen kommer til udtryk ved, at heteronormativi-

tet er noget, man kan mene, altså ikke en naturgiven sandhed, men en temporal etik, som DF nok har haft i mange år og stadigvæk har, men som kan ændres. Modstanderdiskursen er presset, da det skrøbelige hegemoni, som blev opretholdt på en tvetydighed, ikke længere er muligt, fordi det diskursive ydre nu bliver erobret af den nye prodiskurs. Hvor det tidligere var modstanderdiskursen, der havde held med at opretholde den tvetydige kompleksitet, er denne nu erobret af prodiskursen, og modstanderdiskursen reduceres til primært at ækvivalere sig med barnets tarv som norm. Pia Christmas-Møller (K) siger:

For os er det på nuværende tidspunkt primært et spørgsmål om, hvad der skal være tilladt, hvad vi ønsker vores samfund skal normsætte, hvilke regler der skal være for udnyttelsen af de teknologiske muligheder og endeligt hvad vi som lovgivningsmagt ønsker at signalere er det ideelle, er det bedste for børn (L151, 1. beh., 2006: 53).

Tidligere spillede modstanderdiskursen på flere heste og argumenterede for heteroseksuelt forældreskab som både natur og norm. I 2006 er det alene et spørgsmål om normer og signaler. Dette resulterer i artikulationer, som minder mere om queerteoretiske pointer end om artikulationer fra DF. F.eks. politiserer Skaarup fra DF de lesbiske: "Jeg synes heller ikke, det er staten, der skal bestemme livsformen. Jeg synes det truer familier og det truer de lesbiske" (L151, 1. beh., 2006: 43).

Skaarup kommer her til at artikulere en forståelse af seksualitet og familieform som kontingente. Ved at institutionalisere lesbisk forældreskab mister heteroseksualitet sit konstituerende andet. Samtidig mister den lesbiske subjektposition sin betydning, da den ækvivaleres med statsreguleret heteroseksualitet.

Christmas-Møller fra de Konservative kommer også til at løbe et kvasi-queerteoretisk ærinde, da hun bliver spurgt om les-

biske ikke kan være lige så gode forældre, og hun svarer:

[H]vis man finder frem til nogle undersøgelser, hvor det næsten anses for at være bedre, at man vokser op i et miljø, hvor man alene er knyttet til det ene køn, uanset om det er kvinder eller mænd, er det nok ikke den slags undersøgelser, vi så skal lægge til grund for den generelle udvikling i Danmark (L151, 1. beh., 2006: 61).

Christmas-Møller artikulere en ækivalens mellem homoseksualitet og en fare. Hvad grunden er til, at man ikke skal lytte til den hypotetiske undersøgelse, udtales ikke. Men det ligger implicit i artikulationen, at det ville true den heteroseksuelle orden og føre til dystopier som fædreløse børn eller bøsseforældre. Herunder må det forstås, at heteroseksualiteten ikke er mere naturlig eller eviggyldig, end at det rummer en potentiel fare, hvis heteroseksualiteten mister sin forrang. En fare man i følge modstanderdiskursen bør lovgive sig ud af.

DEN NYE OPDATEREDE MODSTRIDENDE PRODISKURS

Prodiskursen dominerer forhandlingerne i 2006. Ansvarlighedsdiskursen bliver inkluderet i rettighedsdiskursen, der til trods for enkelte antagonismer også inkluderer den liberalistiske diskurs. Ansvarlighedsdiskursen repræsenteres i den nye prodiskurs' artikulationer bl.a. af Kamel Qureshi (SF), som er ny ordfører på området, og som artikulere det lesbiske forhold som et forhold, der ikke bør adskilles fra det sunde heteroseksuelle forhold:

Så har vi alle sammen i vores omgivelser venner, hvor vi siger, at de aldrig nogen sinde burde have fået børn, og andre hvor vi siger, at det er ærgerligt, at de ikke kan få børn. Sådan tror jeg vi kan nævne hundredvis af eksempler. Altså, jeg har nogle homoseksuelle venner, som jeg til enhver tid ville overlade

mine børn til, hvis der skulle ske noget med os forældre, og også omvendt kan man sagten tage eksempler ud (L151, 2. beh. 2006: 27).

Winther (V), som har skiftet position siden forhandlingerne om L5, siger: "Familiebegrebet er ikke det, det var engang. I dag er det mere et kærlighedsfællesskab, som lige så godt kan bestå af to kvinder" (L151, 2. beh. 2006: 3). Karen Klint (S) går så langt som at se børn af lesbiske forældre som en samfundsressource, "for det er jo meget bevidste forældre, som vil bringe nogle rigtig gode og velfungerende børn" (L151, 1. beh., 2006: 25).

Disse artikulationer inden for prodiskursen er med til at sidestille lesbiske forhold med heteroseksuelle forhold. Men kun så længe de er i en symbolsk heteroseksuel form, kun under forudsætning af at de så at sige er genkendelige heteroseksuelle. Der er kun én lesbisk subjektposition, som optræder i diskursen, nemlig den ansvarlige lesbiske, som er bevidst og monogam.

Den nye prodiskurs sammensmelter altså rettighedsdiskursen og ansvarlighedsdiskursen inden for rammerne af en heteronormativ diskurs: Det er den heteroseksuelle familieform, der er ønskelig, men ikke altid opnåelig, hvilket Jens Rohde (V) artikulerer: "Hvor gerne vi end ville, er der ingen, der kan garantere børnene, at de kommer til at vokse op med en mor og en far" (L151, 2. beh., 2006: 36). At lesbiske og enlige får børn er kun det næstbedste og rettigheden tildeles kun, hvis de, med Fischers (RV) ord, "er lige så gode forældre som heteroseksuelle forældrepar" (L151, 2. beh., 2006: 32). Ved at nægte barnets tarv som knudepunkt og i stedet insistere på lighed som knudepunkt bliver lesbiske forhold ækvivaleret med den ideelle heteroseksuelle familieform, hvormed de lesbiske bliver afpolitiseret.

Inkluderingen af ansvarlighedsdiskursen i en opdateret rettighedsdiskurs kan kun lade sig gøre ved *ikke* at gøre barnets tarv til

knudepunkt som i forhandlingerne i 1996. I stedet konstrueres knudepunktet lighed bl.a. ved at modstille sig diskrimination. Hvor rettighedsdiskursen ekskluderede den liberalistiske diskurs i 1996-forhandlingerne, søger repræsentanter fra rettighedsdiskursen i 2006-forhandlingerne at inkludere den liberalistiske diskurs i den nye prodiskurs under knudepunktet lighed. F.eks. taler Qureshi "til det liberale frisind" og spørger: "om det stadigvæk skal være staten, der skal bestemme, hvordan folk skal leve, for at de kan få kunstig befrugtning" (L151, 2. beh., 2006: 1). Rohde siger: "skal der være konsekvens i forældreansvaret som begreb, må der også være tale om et forældrevalg" (L151, 2. beh., 2006: 36). Den nye prodiskurs lykkes i at inkludere den liberalistiske diskurs. På samme måde som modstanderdiskursen i forhandlingerne i 1996 kunne rumme flere modstridende udsagn, kan den nye prodiskurs ækvivalere myten⁷ lighed med både statslig regulering og individuel frihed fra statslig indblanding.

DET SEKSUELLE MEDBORGERSKAB⁸

Den nye prodiskurs ækvivalerer sig direkte med kampen for fri abort og andre medborgerkampe, hvorfor det er helt oplagt at se den nye prodiskurs som en medborger-skabsdiskurs. I følge Weeks indeholder den seksualpolitiske bevægelse både momenter af transgression og momenter af medborger-skab. Det er nødvendigt for den seksualpolitiske bevægelse at udvide det normale eller det genkendelige ved at opfinde og genopfinde "new senses of the self, and new challenges to the inherited institutions and traditions that hitherto had excluded these new subjects [...]" (Weeks 1998: 36). Men immanent i denne subversive kamp og nødvendighed ligger "a claim to inclusion, to the acceptance of diversity, and a recognition of and respect for alternative ways of being [...]" (Weeks 1998: 37). Denne inklusion, accept, genkendelighed og respekt

opnås ifølge Weeks ved at kræve medborgerskabsrettigheder og lighed for loven.

Den nye prodiskurs kan kendetegnes som en del af den bredere medborgerskabsdiskurs på flere områder. F.eks. ved at ækvivalere med tidligere medborgerskabsbølger, i særdeleshed kvindekampen. Men medborgerskabsdiskursen bruges også som forklaring på de mange folketingsmedlemmer, der har skiftet mening fra 1996 til 2006. Winther siger f.eks.:

Etiske holdninger kan ændres på baggrund af en ny tidsånd – tænk bare på holdningen til fri abort, hvor hele Venstres gruppe var imod i 1973. Jeg tror ikke, der er mange i Venstres gruppe, der er i mod fri abort i dag (L151, 1. beh., 2006: 1).

I dette citat kan man se, hvordan ækvivaleringen til kvindekampen bærer en del af argumentationen i den nye prodiskurs. Ved at sammenkæde en sedimenteret diskurs retfærdiggøres den nye mere ustabile diskurs. Samtidig kan man, i følge Weeks, se et andet kendetegn ved medborgerskabsdiskursen. Både kvindekampen og den seksualpolitiske kamp har momenter af transgression og medborgerskab, i denne sammenhæng er det endda temporalt. Transgression gør nye subjekter og krav mulige, som så efterfølges af en medborgerskabskamp, hvor de nye subjektpositioner og krav er politisk genkendelige.

DEN ANSVARLIGE LESBISKE

Folketingsforhandlingerne viser også, at for at der kan etableres politiske krav, skal der være politisk genkendelige subjekter. I forhandlingerne i 2006 er disse nye subjekter lesbiske mødre. Men det er en hel bestemt lesbisk mor, som bliver konstrueret i forhandlingerne, en mor, som ligger i lige linje med Aukens ansvarlige lesbiske i 1996. Ansvarlighedselementet installeres i rettingdiskursen ved at afpolitisere og heteroseksualisere det lesbiske forhold. Det er an-

svarlige, bevidste, monogame lesbiske, som ønsker sig et barn, og som kan frembringe “rigtig gode og velfungerende børn”. I stedet for at udnytte homoseksualitetens dekonstruktive og subversive potentiale, assimileres homoseksualiteten ind i heteronormativiteten, mens andre former for seksualitet eller samliv ekskluderes. Dette bliver tydeligt i Winthers artikulation:

Men jeg har den holdning, at to homoseksuelle mænd ikke skal have mulighed for at adoptere. Det er ufatteligt vigtigt for mig, at der er en kvinde og kvindelig omsorg, for kvinder er altså gode til børn (L151, 1. beh., 2006: 19).

Winther, som repræsenterer den nye prodiskurs, artikulerer altså her, at det er kvinden, som er nødvendig for barnets tarv. Selv samme Winther argumenterede i 1996 for, at forbuddet skulle indføres, da faderen (underforstået en biologisk mand) var nødvendig for barnets tarv. Dette kan lade sig gøre, så længe det ikke er transgresserende lesbiske, der italesættes i debatten. Det er derimod symbolsk heteroseksuelle lesbiske kvinder, der påtager sig heteronormative pligter, som ‘girles’⁹ på samme måde som heteroseksuelle kvinder. I 1996 fremstilles den heteroseksuelle familie fantasmatisk som det ideelle og det naturlige. I 2006 er de heteronormative fremstillinger af familien stadig en præmis for debatten, men det er ikke længere en ekskluderende faktor.

Derimod bliver den heteroseksuelle familie en inkluderende faktor. Hvis lesbiske vil have adgang til kunstig befrugtning, må de garantere, at de er ligesom de heteroseksuelle. Dette gentages mange gange i forhandlingerne med artikulationer som: “Børn af enlige og lesbiske har vi hørt i dag trives utrolig godt ligesom alle andre børn...” (Klint, L151, 1. beh., 2006: 25), og: “...det er vigtigt at få slået fast, at der ikke er en eneste videnskabelig undersøgelse, der viser, at børn, der vokser op hos homoseksuelle forældre, har det ringere end

andre børn” (Qureshi, L151, 2. beh., 2006: 27)

Hvis de lesbiske vil have medborgerskabsrettigheder, må de påtage sig medborgerskabspligter, og det vil sige, at de må imitere en heteroseksuel form. Dette understreges af, at den heteroseksuelle familieform ikke nævnes som en kategori for sig selv, men italesættes som “alle andre”. Inklusionen af den symbolsk heteroseksuelle lesbiske familieform medfører eksklusionen af en række andre subjekter. Helt eksplicit ekskluderes bøssefamilien, da kvinden er blevet garant for den heteroseksuelle symbolske form. Og en legalisering af lesbiske forældre medfører også en disciplinering og underkastelse over for heteronormative former og organiseringer samt en eksklusion af andre identiteter, der ikke kan artikulere sine krav i heteronormative former som ægteskab og børn, eller som ikke ønsker at producere “gode og velfungerende børn”.

DE FORSVUNDNE MONSTRØSE KVINDER

Eksklusionen af andre subjektpositioner bliver tydelig, når man sammenholder Bryld & Lykkes undersøgelse af kvinde-stereotyper i forhandlingerne i 1996 (Bryld & Lykke 2000a) med forhandlingerne i 2006. Bryld & Lykke identificerer fem monstrøse kvindestereotyper,¹⁰ som repræsenteres i 1996-forhandlingerne. Det er Bryld & Lykkes pointe, at cyborgbaber – i forlængelse af Haraways appropriering af cyborgfiguren – i sig selv destabiliserer og dekonstruerer både mandens og heteroseksualitetens forrang og patent på natur. Disse cyborgs er en så stor trussel for heteronormativiteten, at der må skabes stærke og følelseladede modbilleder, der skal virke som et værn mod den trussel, som den nye cyborgverden skaber for heteroseksuelle par, der ikke på *naturlig* vis kan opnå befrugtning. Ved at forbyde queer-monstre behandling sikres infertile heteroseksuelle så at sige naturligheden igen. Bryld & Lyk-

ke konkluderer, at “the powers of demonization were increased by the coupling of ‘cyborg’ and ‘queer’” (Bryld & Lykke 2000b: 16).

Men i forhandlingerne i 2006 forsvinder de monstrøse kvinder helt. Nu forherliges kvinden og hendes evner med børn, som vi ser i citatet af Winther ovenfor. For at kunne tildeles rettigheder må individerne kunne kategoriseres – således at de bliver genkendelige i den politiske diskurs. De lesbiske, som tidligere transgresserede den heteronormative ramme, bliver i 2006-forhandlingerne transformeret ind i den heteronormative diskurs, så de kan leve op til kravene i de ødipale og heteronormative strukturer. En transformation fra transgresserende queer til understøttende apolitisk symbolsk heteroseksuel. Derfor bliver det muligt at forstå lesbisk forældreskab som en garant for barnets tarv, da de nu på samme måde som manden i 1996-forhandlingerne er en garanti for den symbolske heteroseksuelle organisering.

Judith Butler skriver om den seksualpolitiske bevægelses kamp for ægteskabsrettigheder:

To demand and receive recognition according to norms that legitimate marriage and delegitimate forms of sexual alliance outside of marriage, or to norms that are articulated in a critical relation to marriage, is to displace the site of delegitimation from one part of the queer community to another or, rather, to transform a collective delegitimation into a selective one (2002: 27).

Samme mekanisme er på spil her. For at kunne tillade lesbiske og enlige kvinder at få adgang til lægeassisteret kunstig befrugtning skal de grupper, som ikke kan tilpasses de heteronormative krav, sorteres fra. De første, der sorteres fra, er bøsseforældrene, som ikke kan varetage barnets tarv, idet de mangler en *kvindelig omsorg*.

Dette virker i bedste fald ironisk, eftersom det direkte modsiger argumentationen

i 1996, men logikken er ikke ironisk. Der er tale om en inkludering og transformation af lesbisk forældreskab på bekostning af andre former for queer-seksualiteter og identiteter. Individet med et mandligt kropstegn, såsom bøsser, kan selvfølgelig ikke insemineres, og derfor synes Winthers eksklusion af bøsseforældre unødvendig, da eksklusionen er selvfølgelig. Men Winthers artikulation understreger pointen, at eksklusionen af andre identiteter er nødvendig, hvis en bestemt gruppe skal opnå rettighe-den, om så eksklusionen kun er et signalpo-litisk udsagn.

Det, at bøsseforældre kategoriseres og italesættes, kan, i forlængelse af Weeks og Foucault, ses som et varsel på den netop vedtagne lov om adoption og en ny kamp for en yderligere udvidelse af det heteroseksuelle symbolske rum. Men det ville være en forkert konklusion at forstå denne udvi-delse som en stadig større udvidelse af genkendelse og anerkendelse, da denne genkendelse og anerkendelse transformerer de subjekter, som legaliseres. De former for seksualitet og identitet, som ikke kan arti-kulere sine krav, eller som ikke kan genken-des i en heteronormativ ramme, bliver der-med til subjekter, som nok virker destabili-serende og dekonstruktive på de heteronor-mative diskurser, men de bliver altså til et politisk felt uden repræsentation, "the never will be, the never was" (Butler 2002: 18).

KONKLUSION

I 1996 vandt modstanderpositionen et om end kun skrøbeligt hegemoni ved at ind-drage sit diskursive ydre, at forbinde hete-roseksualitet med både natur og unatur. Denne inkonsistens var ikke længere mulig i 2006, da det lykkedes pro-positionen at erobre det diskursive ydre og konstruere en tvetydig diskurs om lighed og medborger-skab og eliminere barnets tarv som knude-punkt.

Det gør, at modstanderpositionen må

'nøjes' med en argumentation baseret på signaler og normer. Pro-positionens kon-struktion af mening er en diskursiv lukning og eksklusion af andre queer-identiteter, -seksualiteter og -grupper. Men den heter-oseksuelle familie kan ikke alene ses som en ekskluderende konstruktion. Derimod bli-ver den inkluderende gennem transformati-onen af den lesbiske figur og den lesbiske familie. Porten til rettighederne åbnes, hvis den lesbiske påtager sig heteroseksuelle pligter og ansvar.

Jeg mener ikke, at 1996-forhandlingernes misogyne konstruktioner af kvindeste-reotyper er et retvisende og dækkende bil-lede af ikke-heteroseksuelle subjekter og grupper, men det er en diskursiv mulighed i de politiske debatter og genkendelse af subjekter, som ikke organiserer sig i en symbolsk heteroseksualitet. Cyborgfiguren og den monstrøse queer bliver brugt til at dæmonisere ikke-heteroseksuelle i 1996-forhandlingerne. Men denne dæmoniserede position er trods alt en position i den politi-ske diskurs, hvor en kritik af heteronorma-tiviteten kan artikuleres og destabilisere kernefamilien.

Weeks' forståelse af en stadig udvidelse af det genkendelige rum, momenterne af medborgerskab, kan ikke påvises i min un-dersøgelse af bevægelsen fra 1996-2006. Transgression fører kun til medborgerskab, hvis de transgresserende positioner trans-formeres i en sådan grad, at de assimileres, og, med Butlers ord, kun hvis en kollektiv illegalitet transformeres til en selektiv.

NOTER

1. Jeg bruger Laclau & Mouffes definition på dis-kurs: "we will call articulation any practice estab-lishing a relation among elements such that their identity is modified as a result of the articulatory practice. The structured totality resulting from the articulatory practice, we will call *discourse*" (Laclau & Mouffe 1985: 105, fremhævelse i original). På samme måde som Derrida forstår, at enhver brug af sproget ændrer dets struktur, mener Laclau &

Mouffe, at enhver artikulation organiserer elementer (sprogliche eller betydningsbærende enheder, f.eks. ord og begreber) i nye eller gamle relationer, som ændrer både projektet og aktøren, altså virkeligheden. En artikulation vil altid forsøge at fiksere sine elementer til en sammenhængende totalitet, som kaldes en diskurs.

2. *Nodal points* er overtaget fra Lacans *point de capiton* (Andersen 1999: 91) og oversættes til dansk både som nodalpunkter (Phillips & Jørgensen 1999: 55 og Hansen 2005: 181), knudepunkter (Jensen og Hansen 2002: 24) og forankringspunkter (Andersen 1999: 91). Ifølge Laclau & Mouffe (1985: 111) kan diskurserne aldrig fuldstændigt fikseres, men er altid truede og per definition ustabile. For at noget kan være ustabilit, må der være en stabilitet, eller i det mindste en forestilling om stabilitet – hvis noget kan undergraves, må der være “et noget”. For at beskrive dette forhold, introducerer Laclau og Mouffe begrebet knudepunkt: “Any discourse is constituted as an attempt to dominate the field of discursivity, to arrest the flow of differences, to construct a centre. We will call the privileged discursive points of this partial fixation, *nodal points*” (Laclau & Mouffe 1985: 112, fremhævelse i original). Knudepunkterne er privilegerede tegn, der er centeret for fikseringen af mening – betydningstillæggelsens uendelighed bremses af konkrete artikulationer, som foregiver at være totaliteter. Men det er kun inde i en bestemt diskurs, at knudepunkterne er knudepunkter. Set i samspil med andre diskurser har knudepunkterne mere karakter af elementer, som kan betydningstillægges på (vidt) forskellige måder. Knudepunkterne er i sig selv helt tomme, og hvis flere diskurser kæmper om at betydningstillægge sådanne tomme tegn, vil man ifølge Laclau benævne dem flydende betegne (Laclau 1990: 28).

3. Laclau & Mouffe bruger de brede begreber syntagme og paradigme fra den poststrukturalistiske sprogforståelse. Laclau & Mouffe forstår diskurser som organiseret i kæder af lighed og modsætning – ækvivalenskæder og differenskæder (Jensen og Hansen 2002: 22). Mening gives ved at etablere en forskel fx mellem mand og kvinde. Hvad det ene tegn besidder, kan det andet tegn ikke besidde – dermed tømmes det ene tegn for mening, og det første tegn er afhængigt af det andet tegn for at få mening. Dette fungerer dobbelt, hvorfor meningen altid skal findes i relationen mellem tegnene. Endvidere organiseres tegnene også i ækvivalenskæder eller i paradigmatiske relationer, hvor et tegn knytter sin betydning til en række af ligheder. Ved at knytte momenterne (fikserede elementer) i

en diskurs sammen, både understøtter og undergraver momenterne hinanden, og de vil igen opnå karakter af elementer: “Thus, equivalence creates a second meaning which, though parasitic on the first, subverts it: the differences cancel one other out insofar as they are used to express something identical underlying them all” (Laclau & Mouffe 1985: 127).

4. I forlængelse af note 1 skal en artikulation forstås som en ytring, der søger at organisere elementer i en sammenhæng.

5. Heteronormativitet er et queerteoretisk begreb, der forklarer den sociale norm, der usynliggør heteroseksualitet som en praksis og antager, at mennesker er heteroseksuelle og at heteroseksualitet er naturligt. Herunder må forstås, at mennesket enten er mand eller kvinde, som har forskellige biologier eller sociale roller.

6. Se note 2.

7. I forlængelse af tomme betegne (note 2) skriver Laclau om myter (Laclau 1990: 61). Det er tomme betegne, der henviser til en helhed, som findes uden for den aktuelle diskurs.

8. Medborgerskabet er blevet diskuteret meget i kønsteoretiske tekster siden starten af 90'erne. Med udgangspunkt i de engelske sociologer Anthony Giddens' (1992) og Kenneth Plummers (1995, 1996, 2003) tanker om intimitet og offentlighed er medborgerskabet blevet tænkt som en emancipatorisk strategi. I forlængelse af Plummers og Giddens' tanker om, at seksualitet og intimitet ikke længere er private sfærer, men derimod identitetsbærende og offentlige narrativer, bliver medborgerskabet nu også karakteriseret af, hvilken identitet medborgeren har. Når medborgerskabet bliver sammentænkt med seksualitet og køn, taler man om det intime eller seksuelle medborgerskab. Jeg vil ikke gå ind i hverken medborgerskabets begrebshistorie eller de overordnede tidsdiagnoser om bredere samfundsforandringer, der reorganiserer såvel det intime som det politiske, som Plummer og Giddens præsenterer. Derimod vil jeg se på det seksuelle medborgerskab, som det præsenteres af Weeks, som en kønspolitisk strategi og diskurs, som kan ses både som produkt og som producent af en rettighedsdiskurs, der kommer til udtryk i folketingsforhandlingerne.

9. *Girling* er et begreb hentet fra Butlers opfattelse af performativitet (1990, 1993). *Girling/boying* begynder ved ultralydsscanningen eller fødslen, hvor lægen erklærer “Det er en dreng/pige!” Fra dette øjeblik interPELLERES subjektet ind i den heteroseksuelle matrice (Butler 1990) og bliver netop i sproget konstitueret dreng eller pige. Denne ‘boying’ og ‘girling’ fortsætter livet igennem,

hvor subjektet kan interPELLERES på mere Althusersk vis ved at integrere de diskursive formationer som en del af et selv billede og samtidigt etableres en norm (Butler, 1993: 7-8).

10. De fem stereotyper er: 1) 'naturens misfostre', 2) karrierekvinden, 3) ofret, 4) den ansvarlige lesbiske og 5) den uansvarlige lesbiske (Bryld & Lykke 2000a).

LITTERATUR

· L5 (1996-97):

1. *behandling*, 8/10/96: Folketingstidende 1996-97, FF, side 244-257.

2. *behandling*, 29/4/97: Folketingstidende 1996-97, FF, side 6350-6386.

3. *behandling*, 27/5/97: Folketingstidende 1996-97, FF, side 7804-7825.

L151 (2005-06): *Alle dokumenter i oversigt med links*:

<http://folketinget.dk/?/samling/20051/lovfor-slag/1151/index.htm>

· Andersen, Niels Åkerstrøm (1999): Ernesto Laclaus diskurstheori, i *Diskursive Analysestrategier*. Nyt fra Samfundsvidenskabernes, København.

· Barr, Bonnie (2004): *At Lege Far, Mor og Børn*. Speciale, Center for Nordisk, Syddansk Universitet. Vejledere: Sigurdardóttir, Aldis og Heede, Dag.

· Butler, Judith (1990 [1999]): *Gender Trouble – Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, London/New York.

· Butler, Judith (1993): *Bodies That Matter – On the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge, London/New York

· Butler, Judith (2002): Is Kinship Always Already Heterosexual?, i *Differences – A Journal of Feminist Culture Studies*. 2002/1. Hentet den 12. maj 2007 fra: <http://www.hartza.com/butler2.pdf>

· Bryld, Mette & Lykke, Nina (2000a): Mellem kunstig befrugtning og naturlig intelligens, i *Kvinder, Køn og Forskning* 2000/2.

· Bryld, Mette & Lykke, Nina (2000b): *Are Cyborgs Queer?* Paper til konference i Bologne, 2000. Hentet den 20. august 2007 fra: <http://www.women.it/quarta/workshops/epistemological4/ninalykke.htm>

· Bryld, Mette & Lykke, Nina (2002): Cyborgbaber og den politiske debat om 'det naturlige', i Gert Balling (red.): *Homo Sapiens 2.0*. Gads Forlag, København.

· Bryld, Mette & Lykke, Nina (2006): Nye for-

plantningsteknologier og post-naturlig etik, i Gert Balling og Kasper Lippert-Rasmussen (red.): *Det Menneskelige Eksperiment*. Museum Tusulanums Forlag, København.

· Giddens, Anthony (1992): *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Polity, Cambridge.

· Halperin, David (1995): *Saint Foucault – Towards a Gay Hagiography*. Oxford University Press, New York/London.

· Hansen, Allan D. (2005): Diskurstheori – post-marxistisk hegemonianalyse hos Laclau, i Esmark m.fl. (red.): *Poststrukturalistiske Analysestrategier*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

· Haraway, Donna J. (1991): *Simians, Cyborgs, and Women – The Reinvention of Nature*. Free Association Books, London.

· Jensen, Carsten og Hansen, Allan D. (2002): Del 1: Indledning, i Ernesto Laclau & Chantal Mouffe: *Det Radikale Demokrati – Diskurstheoriens Politiske Perspektiv*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

· Laclau, Ernesto (1990): *New Reflections on the Revolution of our Time*. Verso, London/New York.

· Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985 [2001]): *Hegemony and the Socialist Strategy*. Verso, London/New York.

· Petersen, Michael Nebeling (2007): *Fra barnets tarv til ligestilling*. Speciale, Dansk/Kønsstudier, Københavns Universitet. Vejledere: Bente Rosenbeck og Lian Malai Madsen. Kan hentes fra <http://nebeling.dk/specialet.pdf>

· Phillips, Louise & Jørgensen, Marianne W. (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Samfundslitteratur Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

· Plummer, Ken (1995): *Telling Sexual Stories – Power, Change and Social Worlds*. Routledge, London/New York.

· Plummer, Ken (1996): Intimate Citizenship and the Culture of Sexual Story Telling, i Jeffrey Weeks & Janet Holland (eds.): *Sexual Cultures – Communities, Values and Intimacy*. British Sociological Association, London.

· Plummer, Ken (2003): *Intimate Citizenship – Private Decisions and Public Dialogues*. University of Washington Press, Seattle/London.

· Stormhøj, Christel (2006): *Poststrukturalismer – Videnskabsteori, Analysestrategi og Kritik*. Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg.

· Weeks, Jeffrey (1998): The Sexual Citizen, i *Theory, Culture & Society* 1998/3-4.

SUMMARY

From the best interest of the child to equality – a queer-theoretical analysis of Danish parliamentary debates on artificial insemination.

This article presents an examination of the proceedings in the Danish Parliament regarding lesbian and single women's right to medically assisted artificial insemination. In 1996-1997 the Danish Parliament passed legislation banning doctors in Denmark to inseminate women who were not married or in relationship resembling a marriage. This limitation was abrogated by the Parliament in 2005-2006. Through discourse analyses inspired by queer theory I shall examine how such a limitation could be imposed in 1996 and then be abrogated a decade later. In 2006 the pro-discourse used a discursive

strategy that equated lesbian parenting with heterosexual parenting, hereby dissolving the destabilizing and queer potential of the lesbian family. The pro-discourse succeeded in uniting several different discourses in the nodal point Equal Rights. However, as my queer analyses will show, the equal rights do not come for free. First of all, the queer identities that cannot exist within heterosexual institutions such as marriage and parenthood are excluded. Secondly, the discursive representation of lesbian parenting is transformed into a symbolic heterosexual formation that supports heteronormative

Michael Nebeling Petersen
Ph.d. stipendiat
Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet